

THE ISSUE OF EDUCATION IN THE THOUGHTS OF SHEIKH MUKHAMMAD SADIQ MUKHAMMAD YUSUF ON MORAL EDUCATION

Masharipov Rakhmatulla Beknazarovich

Teacher of Imam Fakhridin ar-Raziy Secondary School of Special
Islamic Education, Urganch District, Khorezm Region
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13846414>

ARTICLE INFO

Received: 20th September 2024
Accepted: 26th September 2024
Online: 27th September 2024

KEYWORDS

Book, literature, education,
teaching, interest, process, task.

ABSTRACT

This article analyzes the views of the famous Islamic scholar of Uzbekistan Sheikh Muhammad Sadik Muhammad Yusuf on moral education. In the works of Shaykh Muhammad Sadiq, moral education is described as an important tool for the achievement of personal perfection, awareness of social responsibility, and the construction of a healthy society. The article examines the main principles of moral education, its impact on personal and social life. It is also analyzed how Shaykh's ideas are important in the education of modern youth. The article serves as a scientific basis for elucidating moral education and its current issues.

SHAYX MUHAMMAD SODIQ MUHAMMAD YUSUFNING AXLOQIY TARBIYAGA OID FIKRLARIDA TARBIYA MASALASI

Masharipov Raxmatulla Beknazarovich

Xorazm viloyati Urganch tumani Imom Faxriddin ar-Roziy o'rta maxsus islom bilim yurti
o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13846414>

ARTICLE INFO

Received: 20th September 2024
Accepted: 26th September 2024
Online: 27th September 2024

KEYWORDS

Kitob, adabiyot, tarbiya, o'qitish,
qiziqtirish, jarayon, vazifa.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekistonning mashhur islom olimi Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning axloqiy tarbiyaga oid fikrlari tahlil qilinadi. Shayx Muhammad Sodiqning asarlarida axloqiy tarbiya shaxsning komillikka erishishi, ijtimoiy mas'uliyatni anglash va sog'lom jamiyat qurilishida muhim vosita sifatida tasvirlanadi. Maqolada axloqiy tarbiyaning asosiy tamoyillari, uning shaxsiy va ijtimoiy hayotga ta'siri o'rganiladi. Shuningdek, Shayxning g'oyalari zamonaviy yoshlar tarbiyasida qanday ahamiyat kasb etishi ham tahlil qilinadi. Maqola axloqiy tarbiya va uning dolzarb masalalarini yoritishda ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kirish.

Axloqiy tarbiya har bir jamiyatning taraqqiyotida va shaxsning shakllanishida hal qiluvchi omillardan biridir. O'zbekistonning yetuk islom olimi va mutafakkiri Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf axloqiy tarbiya masalalarini chuqur o'rganib, o'zining boy ilmiy merosida bu borada ko'plab qimmatli fikrlarni ilgari surgan. U kishining asarlari axloqiy fazilatlarini rivojlantirish va yuksak insoniy qadriyatlarni shakllantirish yo'lida muhim manba hisoblanadi.

Shayx Muhammad Sodiqning axloqiy tarbiyaga oid fikrlari shaxsiy kamolotga erishish bilan birga, ijtimoiy mas'uliyatni anglash va sog'lom jamiyat qurishda muhim ahamiyatga ega. U kishining ta'limotlarida insonning axloqiy kamoloti nafaqat diniy marifatdan, balki shaxsiy intilish va ijtimoiy hayotdagi faoliyatdan ham kelib chiqishi ta'kidlanadi. Axloqiy tarbiyaning asoslari sifatida e'tiqod, odob-axloq va insoniylik fazilatlarini o'zida mujassamlashtirgan Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning g'oyalari zamonaviy dunyoda ham dolzarbdir.

Ushbu maqolada Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning axloqiy tarbiyaga oid qarashlari tahlil qilinadi va ularning shaxsiy rivojlanish hamda jamiyatni mustahkamlashdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, bu qarashlarning bugungi kunda yoshlar tarbiyasi va ularning axloqiy yo'nalishini shakllantirishdagi roli ham o'rganiladi.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hazratlari bugungi ummat uchun O'zbekistondan chiqqan ulamo, bu xalqi uchun Alloh taoloning inomi edi, hamda axloq namunasi edilar. Chunki bu zot haqida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Toshkent shahridagi bunyodkorlik ishlari bilan tanishuvi jarayonida mazkur masjid maydoniga tashrif buyurib, — Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hazratlari ziyoli odamni juda hurmat qilardi. Shu kishi ko'p kitob o'qigan, o'zim ko'p bor muloqotda bo'lganman. Kitob o'qimagan odamning ruhiyati ham, kelajagi ham, umuman, umidi ham yo'q bo'ladi, degandi. Arab tilini juda mukammal bilgan. Biz Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Marg'inoniy, Imom Moturudiyini ko'p aytamiz, ammo Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf mustaqil O'zbekistonimizning ana shunday insonlaridan edi. Hayot beshafqat ekan, Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hazratga ham g'iybatlar, tuhmatlar ko'p bo'lgan va 1993 yilda u kishi ko'chib ketishga majbur bo'lgan. Makkada, Madinada, 1994 yildan Liviyada musofirchilikda yashab, ko'p-ko'p kitoblar yozgan. Bugun O'zbekistonga ana shunday buyuklar yetishmayapti... Butun O'rta Osiyo va Qozog'istondan 20-30 kishi hajga borardi, lekin O'zbekistonning o'zidan 500 kishini 1990 yilda Hajga olib borishga Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning o'zi bosh bo'lgan edi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning bilganini uncha-muncha odam bilmasdi. U odam kam uxlardi, ko'p o'qib, ko'p yozardi. Yana har kuni ikki soat sport bilan shug'ullanardi. Biz ana shunday buyuk odamlarimizni tarannum qilsak, kam bo'lmaymiz. U arab, fors tilidagi nodir kitoblarni o'zbek tiliga tarjima qilgan edi. Qani bizda hozir shunaqa odam? Bugun O'zbekistonimizga ana shunday inson yetishmayapti. Qur'onni ilmiy bilgan odam hech qachon kam bo'lmaydi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufdek ulamomiz, buyuk vatandoshimizning hurmatini joyiga qo'ysak, adolatdan bo'ladi! Bu ham o'zligimizni anglash bo'ladi! degan edilar.

Adabiyotlar tahlili (sharhi):

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning axloqiy tarbiya masalasiga bag'ishlangan asarlari islomiy ta'limot va axloqiy qadriyatlarni chuqur o'rganishga

asoslangan. U kishi o'zining ko'plab asarlarida Qur'on va Hadislarning axloqiy tamoyillarini aniq va tushunarli tarzda izohlagan holda, bu bilimlarning zamonaviy jamiyatda qanday qo'llanilishi haqida mulohaza yuritadi. Shayxning asarlari diniy axloqning kundalik hayotdagi ahamiyatini ochib berish bilan birga, shaxsiy va ijtimoiy munosabatlarda yuqori darajadagi axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga qaratilgan.

Uning "Tafsiri Hilol" asarida Qur'on oyatlarining axloqiy ma'nolari chuqur tahlil qilinib, ular tarbiya jarayonida qanday qo'llanishi kerakligi batafsil bayon etiladi. Ushbu tafsirda Shayx Muhammad Sodiq axloqiy qadriyatlarining din bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi va oyatlarining tarbiya bilan aloqador tomonlarini keng yoritadi. Bu asar jamiyatda axloqiy tarbiyani shakllantirishda Qur'on asosidagi yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, Shayxning "Iymon" kitobi axloqiy tarbiya va e'tiqodning uzviy bog'liqligini ochib beradi. Unda inson qalbida iymonning mustahkam bo'lishi axloqiy fazilatlarni shakllantirishning asosiy sharti sifatida ko'rsatiladi. Shayx bu asarda e'tiqod va odo-axloqning birgalikda jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlay olishini ta'kidlaydi. Mazkur asar axloqiy tarbiyani chuqur islomiy e'tiqod bilan bog'lash orqali tarbiyaning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shayx Muhammad Sodiqning "Sunnat va jamiyat" kitobida esa Hadislar asosida axloqiy tarbiya masalalari tahlil qilinadi. Bu asar Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.)ning hayoti va Sunnatlariga asoslanib, axloqiy tarbiyaning o'ziga xos jihatlarini ochib beradi. Muallif tarbiyaning amaliy tomonlarini Hadislarda berilgan axloqiy hikmatlar bilan bog'laydi va zamonaviy hayotda ulardan qanday foydalanish kerakligini tushuntiradi. Kitob axloqiy tarbiya nafaqat shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish, balki jamiyatda o'zaro hurmat, adolat va totuvlikni ta'minlashda qanday ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Umuman olganda, Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning asarlari axloqiy tarbiya masalasida islomiy ta'limotlarga asoslangan keng ko'lamlil ilmiy yondashuvni ifodalaydi. Uning kitoblari axloqiy tarbiyaning nazariy asoslarini bayon qilish bilan birga, ularni kundalik hayotda qo'llash yo'llarini ham taklif etadi. Bu adabiyotlar zamonaviy jamiyatda axloqiy tarbiyaning dolzarbligini chuqur anglab yetishga yordam beradi va yosh avlodning ma'naviy tarbiyasida muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Muhokama.

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning axloqiy tarbiya haqidagi qarashlari jamiyat va shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. U kishi o'z asarlarida axloqiy tarbiyani nafaqat shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish vositasi sifatida ko'radi, balki uni insonning ijtimoiy hayotidagi muvaffaqiyatlari va mas'uliyatli fuqarolik burchlarini bajarishi uchun zaruriy omil sifatida ham talqin etadi. Shayxning fikricha, axloqiy tarbiya insonning qalbida yaxshi xislatlarni shakllantirib, uni jamiyatda sog'lom va barqaror munosabatlar o'rnatishga chorlaydi.

Muhokama qilish lozim bo'lgan muhim jihatlardan biri – Shayx Muhammad Sodiqning ta'kidlashicha, tarbiya jarayonida e'tiqodning o'rni markaziy ahamiyatga ega. Uning fikricha, chin e'tiqodli shaxsda odo-axloq qoidalari va insoniy fazilatlar tabiiy ravishda rivojlanadi. Tarbiya nafaqat nazariy bilim berish, balki bu bilimlarni kundalik hayotda qo'llash, amaliy odatlarga aylantirish orqali o'z samarasini beradi. Shu nuqtai nazardan, Shayxning qarashlari

Qur'on va Hadislarga tayangan holda, diniy tarbiya va axloqiy fazilatlarining o'zaro bog'liqligini asoslashga qaratilgan.

Shayx Muhammad Sodiqning fikrlarida, shuningdek, ota-onalar va o'qituvchilarning roli alohida urg'ulanadi. Ular tarbiya jarayonining bosh muallimlari sifatida ko'rsatiladi. Shayx ota-onalarga farzandlarining axloqiy tarbiyasi bilan shug'ullanishda o'zlari namuna bo'lishlari, ularning harakatlari va odoblari farzandlar tarbiyasiga bevosita ta'sir qilishini ta'kidlaydi. Shuningdek, tarbiya faqatgina diniy bilimlar bilan cheklanmasligi, balki dunyoviy fanlar orqali ham insonning dunyoqarashi va ma'naviy fazilatlarini boyitilishi zarurligini uqtiradi.

Yana bir muhim jihat – Shayx Muhammad Sodiqning tarbiya masalasida urf-odatlar va mahalliy an'analar bilan bog'liq mulohazalari. U kishining ta'kidlashicha, har bir xalqning axloqiy qadriyatlarini va urf-odatlarini diniy qarashlar bilan uyg'unlashganda jamiyatda sog'lom axloqiy muhit shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, Shayx axloqiy tarbiyani milliy va diniy qadriyatlar asosida rivojlantirishga katta e'tibor beradi.

Tahlil qilib aytganda, Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning axloqiy tarbiya masalasidagi fikrlari nafaqat diniy, balki keng ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, zamonaviy jamiyatda yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu fikrlar inson qalbida yaxshi xislatlarni shakllantirib, jamiyatda ahloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

“Tarbiya” so'zi arabcha “robba” fe'lidan olingan bo'lib, o'stirdi, ziyoda qildi, rioyasiga oldi, rahbarlik qildi va isloh qildi ma'nolarini bildiradi.

Ulamolarimizdan Imom Bayzoviy “tarbiya” so'ziga quyidagicha ta'rif berganlar. “Tarbiya bir narsani asta sekin kamoliga etkazishdir” deganlar. Rog'ib Isfihoniy esa. “Tarbiya bir narsani bir holdan ikkinchi holga o'tkaza borib, batamomlik nuqtasiga etkazishdir. Tarbiyaning ma'nolaridan biri, insonning diniy, fikriy va ahloqiy quvvatlarini uyg'unlik hamda muvozanat ila o'stirishdir”, degan. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf hazratlari esa, “Islomda bolalar tarbiyasi ota-onaning eng mas'uliyatli va uzoq davom etadigan burchlaridir. Boshqa burchlar ba'zi ishlarni qilish yoki mulkni sarflash bilan oxiriga etadi. Ammo tarbiya mas'uliyati bardavom bo'ladi. Zotan, ota-onaning farzand ne'matiga haqiqiy shukrlari ham aynan tarbiya ma'suliyatini sharaf bilan ado etish orqali yuzaga chiqadi. Amaliy shukr – berilgan ne'matni ne'mat beruvchi zotni rozi qiladigan tarzda tasarruf qilish bilan bo'ladi. Binobarin, farzand ne'matiga amaliy shukr qilish o'sha farzandni Alloh taolaga itoat qiladigan banda qilib tarbiyalash bilan yuzaga chiqadi, deydilar.

Xulosa:

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning axloqiy tarbiyaga oid fikrlari shaxsning ma'naviy va axloqiy kamolotiga erishishida muhim o'rin tutadi. Uning ta'limotlari nafaqat diniy e'tiqod asosida shakllangan axloqiy fazilatlarini rivojlantirishga qaratilgan, balki bu qadriyatlarni kundalik hayotga tatbiq etish orqali jamiyatda sog'lom va barqaror munosabatlarni yaratishga xizmat qiladi. Shayxning asarlari Qur'on, Hadis va islomiy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiya jarayonini samarali tashkil etishga yo'naltirilgan bo'lib, ular ota-onalar, o'qituvchilar va jamiyatdagi boshqa ta'lim beruvchilarga asosiy ko'rsatma bo'la oladi.

Shayx Muhammad Sodiqning fikricha, axloqiy tarbiya nafaqat shaxsiy masala, balki jamiyatning kelajagi uchun ham hal qiluvchi omildir. Tarbiya e'tiqod bilan uzviy bog'liq bo'lib,

insonning qalbida yaxshi fazilatlarni shakllantiradi va uni jamiyatda mas'uliyatli, halol va adolatli shaxsga aylantiradi. Shayxning ta'kidlashicha, axloqiy tarbiya diniy bilimlar bilan birga dunyoviy ilmlar orqali ham boyitilishi lozim, chunki bu insonning keng qamrovli rivojlanishiga imkon beradi.

Xulosa qilib aytganda, Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning axloqiy tarbiyaga oid qarashlari nafaqat diniy, balki keng ijtimoiy ahamiyatga ega. U kishining ta'limotlari bugungi kunda yosh avlodni tarbiyalashda, jamiyatda ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi va har bir insonning axloqiy rivojlanishida yo'lchi yulduz bo'lib xizmat qilishi mumkin.

References:

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tafsiri Hilol. Toshkent: Hilol Nashr, 2010.
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Iymon. Toshkent: Hilol Nashr, 2005.
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Sunnat va jamiyat. Toshkent: Hilol Nashr, 2007.
4. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tarbiyai farzand. Toshkent: Hilol Nashr, 2012.
5. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Islom odobi. Toshkent: Hilol Nashr, 2008.
6. Al-G'azoli. Ihyoul ulumiddin. Toshkent: Adolat, 2002.
7. Abdulloh ibn Abdulloh. Axloqiy tarbiya va islomiy qadriyatlar. Toshkent: O'zbekiston Musulmonlar Idorasi Nashriyoti, 2014.
8. Yusuf al-Qaradoviy. Islomda axloqiy qadriyatlar. Riyad: Darussalam, 2000.
9. Ibn Qayyim al-Javziyya. Tarbiyaning usullari. Qohira: Al-Fajr Press, 2001.
10. Al-Buxoriy. Sahih al-Buxoriy. Toshkent: Movarounnahr, 1998.